

Hier worden bergen verzet!

In veel dorpen verdwijnt de pinautomaat, de supermarkt en de bibliotheek. Maar ook zorgcentra sluiten hun deuren. Daarom steken dorpsbewoners steeds vaker de koppen bij elkaar. Met **Kloosterburen** als treffend voorbeeld.

TEKST: MARLIES JANSEN | BEELD: ERIC BRINKHORST

Borrelen, boeken en exposities bij Tij en Ontij

Pas geopend: kinderopvang Lutje Heem

Opgericht voor verstandelijk beperkten: Nije Heem

Gezellig wonen in 't Olde Heem: met óf zonder zorg

Cliënten van de dagbesteding onderhouden de kerktuin

Als je op het weidse, Groningse platteland het dorpje Kloosterburen binnenrijdt, valt één ding op: het leeft er. Het groen is piekfijn onderhouden, er is een parkachtige tuin met groenten, fruitbomen en kruiden, een biologische winkel en de dorpskroeg is open – compleet met gezellig terras. Verderop in de Hoofdstraat, bij antiquariaat Bij Tij en Ontij (goed voor meer dan 30.000 titels) is altijd een kunstexpositie te bewonderen. Hier wordt ook elke maand de buurtborrel georganiseerd. In woon/zorgcentrum 't Olde Heem genieten de bewoners van de maaltijd die hun kok vers heeft gekookt, en verderop klinken stemmetjes van spelende kinderen – kinderopvang Lutje Heem is hier sinds kort geopend. Nergens is ook maar een zweem te bekennen van de treurige sfeer die dorpen in krimpgebieden op het platteland steeds vaker treft. Waar jongeren wegtrekken, scholen verdwijnen, leegstaande panden verpauperen en er geen winkel meer te bekennen is. Waar busdiensten worden opgeheven en zorgcentra de deuren sluiten, zodat kwetsbare ouderen in hun laatste levensfase nog moeten verkassen naar een instelling in een andere plaats. Waar kortom, nog maar weinig is waar je vrolijk

van wordt, laat staan dat je er lekker leeft. “Veel dorpen hebben gewoon te weinig inwoners om alle voorzieningen in stand te houden,” zegt Mariëtte de Visser, wethouder van gemeente De Marne, waar ook Kloosterburen onder valt.

Zelf regelen

Dat Kloosterburen er zo anders bij ligt, is te danken aan de dorpen. Ze hebben zich met bewoners uit omliggende dorpen verenigd in de coöperatie Klooster&Buren. Ze namen de kloostertuin over van de gemeente en startten in 2014 in samenwerking met Stichting Philadelphia Zorg en Zonnehuisgroep Noord een woonwijze voor ouderen en voor mensen met een verstandelijke beperking in 't Olde Heem. Eind vorig jaar namen ze zelfs 't Olde Heem

over van de Zonnehuisgroep Noord. De initiatieven passen in de huidige trend van de participatiesamenleving, die mede is ontstaan door de crisis en de bezuinigingen in de zorg. Van Zeeland, Brabant en Limburg tot de Achterhoek en Groningen aan toe verenigen dorpsbewoners zich in clubs en klankbordgroepen met namen als Burger De Baas, Stichting Burgerinitiatief en Vereniging Dorpsbelangen. Ze pakken van alles aan, zoals het opzetten van klusdiensten, buslijnen en het runnen van het lokale zwembad. Want allemaal denken de diverse dorpsbewoners zoals ook Anne Hilderink deed: “Als je vitaliteit wilt behouden, moet je het zelf gaan regelen.”

Na wat omzwervingen – van Groningen-stad tot het Spaanse Sevilla – streek beeldend kunstenaar Anne Hilderink in 1989 samen met haar man Arnold neer in Kloosterburen. Ze woont in een prachtige middeleeuwse boerderij, Olde Klooster. Hilderink: “1652 staat er in de balken gebeiteld. De boerderij is van kloostermoppen gebouwd, handgebakken stenen die voor kloosters en steenhuisen werden gebruikt. Lange tijd wilden we de boerderij kopen in plaats van huren, maar ik realiseerde me: dit wordt nooit van mij. In zo'n oud huis ben je een passant. Dat maakte me bewust: hoe woon ik hier en wat wil ik achterlaten? Het begon met het huis zelf, dat we opknapten, en breidde zich uit naar de plek eromheen, naar het dorp.”

Van nul tot honderd

Hilderink is een van de initiatiefnemers van de stichting SintJan, waaruit later de coöperatie is ontstaan. De stichting is genoemd naar het klooster dat ooit in het dorp stond. “Hier in het dorp ligt het oudste kloosterterrein van de provincie Groningen. Maar alles op het terrein lag onder druk. De tuin was voor de gemeente te duur om te onderhouden, de kerk – een monument dat belangrijk is voor de identiteit van het dorp – stond leeg en ook voor de boerderij moet een goede, duurzame bestemming komen,” vertelt Hilderink. De coöperatie is namelijk niet alleen opgericht

Het initiatief was zo nieuw dat de gemeente niet wist wat ze ermee aan moest

Beeldend kunstenaar Anne Hilderink had elf jaar nodig om hun nieuwe manier van denken en werken van de grond te krijgen

om zorg voor de dorpingen te waarborgen, maar om het hele dorp in sociaal, economisch en ecologisch opzicht vitaal en leefbaar te maken, voor iedereen van 0 tot 100. Het klinkt prachtig en dat is het ook. Maar het vergde nogal wat tijd, overleg en vallen en opstaan voor de coöperatie functioneerde zoals ze nu doet. En vooral: veel studies, waarmee de stichting SintJan al in 2006 startte. Zo stelde SintJan een team van ontwerpers en deskundigen samen om de mogelijkheden onder de loep te nemen. De bewoners en mensen die het aanging formuleerden richtlijnen naar de toekomst. Hilderink: “We wilden voor mensen met een handicap een plek waar ze gezien en gekend worden, waar ze veilig kunnen wonen en bewegen. Ouderen gaven

aan dat het belangrijk is dat hun autonomie wordt gerespecteerd, ook wanneer ze dementerend of lichamelijk afhankelijk zijn.” Het project mislukte eerst, hoe boeiend de gemeente, de betrokken zorginstellingen en de provincie de plannen ook vonden. Wethouder Mariëtte de Visser: “Wij dachten: hoe gaan ze dat realiseren? Ze wilden iets wat zó nieuw was, dat wij als overheid niet goed wisten wat we ermee aan moesten. Burgerparticipatie speelde destijds nog niet.”

Net als monniken

Hilderink: “Overheden en zorginstellingen werken ‘per loket’; wonen, zorg en cultuur bijvoorbeeld. Wanneer je alleen vanuit de zorg denkt, zijn wij inderdaad te klein om ▶

Dorpingen hebben zich verenigd in een coöperatie die taken van de gemeente heeft overgenomen

Ooit waren monniken de pioniers van Kloosterburen, nu zijn zij het

OOK IN DE STAD

Niet alleen in dorpen, ook in steden zien mensen steeds vaker de noodzaak om in te grijpen. Zo kochten stamgasten van café 't Sluisje in Amsterdam-Noord 'hun' kroeg na een crowdfundingactie in de buurt. En huurders van de Roggeveenstraat in het Haagse Zeeheldenkwartier kochten hun eigen huizen van woningcorporatie Haag Wonen. Ze betaalden er 2,5 miljoen voor, slechts de helft van de marktwaarde, en redden ze daarmee van de sloop. De huizen werden collectief eigendom en de bewoners betalen nu huur aan de vereniging, die zij zelf runnen. Ze zijn dus hun eigen huurbaas.

rendabel te kunnen zijn. Het is niet voor niets dat de Zonnehuisgroep en Philadelphia zich hebben teruggetrokken. Al het bestaande beleid gaat uit van schaalvergroting, en dat werkt niet in plattelandsgebieden. We realiseerden ons dat we zélf iets moesten ontwikkelen, in plaats van samen met de bestaande partijen.” Ze lacht: elf jaar hebben ze nodig gehad om hun nieuwe manier van denken en werken te funderen. De inspiratiebron? Dat waren de Norbertijner monniken die vroeger dit gebied bestierden. “Zij waren pioniers, die een nieuwe levenswijze nastreefden. Zij leefden in verbondenheid met elkaar, maar ook met het landschap en zijn geschiedenis. Ze ontwikkelden de waterhuishouding, bouwden huizen, de kerk en regelden onderwijs en rechtspraak. De oude kloosterplaatsen waren aantrekkelijk voor mensen om te wonen en te werken of tijdelijk te verblijven en te studeren. Die manier van werken streven wij ook na: wij verbinden nu alles met elkaar.”

Vitaliteit

In het Nije Heem (voor mensen met een verstandelijke beperking) en 't Olde Heem hebben de bewoners anno 2017 niets te klagen. Wonen en zorg zijn losgekoppeld: het is beschermd zelfstandig wonen voor mensen van nul tot honderd. Bewoners huren hun eigen appartement en kiezen zelf óf en welke zorg ze willen. “Als iemand hier wil wonen maar de eigen thuiszorg mee wil nemen, dan kan dat. Verder zijn het de kleine dingen die 't hem doen, waar mensen gelukkig van worden. Als een bewoner zegt: ‘Ik wil 's middags niet met de groep eten, maar op mijn eigen kamer lunchen,’ is dat geen probleem. Je moet zelf kunnen bepalen hoe je leeft,” vertelt Anita, ambulante begeleider en coördinator van de dagbesteding. Het team van professionals is in dienst van de coöperatie, maar is zelfsturend. Daardoor kan het direct de zorg leveren die nodig is. Met deze manier van werken wordt niet alleen veel geld bespaard, ook de bewoners zijn

Bewoners huren hun appartement en kiezen zelf óf en welke zorg ze willen

beter af. Hilderink: “Bewoners krijgen niet méér zorg dan nodig is. Dat is belangrijk, zo maak je mensen niet afhankelijk van je aanbod, maar benader je ze vanuit vitaliteit.”

Mien toentje

Bewoners doen zoveel mogelijk wat ze thuis ook deden. Reeny bakt elke week samen met kok Niels iets lekkers voor de zondagochtend, en Greet (88) en Frans (91) doppen de boon-tjes en schillen de aardappels. Gezellig vinden ze dat, meewerken is toch leuker dan hele dagen in een stoel voor je uit staren. Het eten wordt elke dag vers bereid met aardappels van een boer uit de buurt en groenten, fruit en kruiden uit de eigen kloostertuin. Die tuin is deels ook van de basisschool – de kinderen krijgen er elke week les van vrijwilliger Janine Moes. Het onderhoud wordt gedaan door vrijwilligers en de dagbesteding Mien Toentje. De medewerkers van Mien Toentje onderhouden ook de tuin van de kerk, verzorgen de dieren in het dierenpark en werken mee in de huishouding van 't Olde Heem. “Ze worden ervoor betaald, en doen werk wat bij ze past en waarbinnen ze zich kunnen ontwikkelen. De eieren van de kippen worden verkocht, net als de banken en tuinsets die in de timmerwerkplaats worden gemaakt. Zo versterken alle onderdelen binnen de coöperatie elkaar,” legt Hilderink uit. Het moet gezegd: niet iedereen stond te juchten in het begin. “Dorpsbewoners waren argwanend: krijgen we geen overlast, dalen de huizenprijzen niet?” vertelt Hilderink. “Het vraagt tijd om mensen mee te nemen in een proces. De mensen van de dagbesteding worden inmiddels juist enorm gewaardeerd. Dorpsbewoners ervaren nu zelf hoe belangrijk hun werk is voor het dorp.”

Goed teken

En zo komt het, dat het zelfs in een dorpje met 29 straten en 575 inwoners tóch mogelijk is om persoonlijke, kwalitatief hoogwaardige zorg te geven in een tijd waarin nergens meer tijd en ruimte voor lijkt. Iedereen vaart er wel bij. Hingen de mensen met dementie vroeger hele dagen voor de tv, nu ze meedraaien met de groep en meer structuur krijgen, gaan ze beter eten en hebben ze meer beweging. “Je ziet ze gewoon vitaler worden,” zegt Hilderink. En neem mevrouw Elderman: voorheen kwam ze haar appartement niet meer uit, maar sinds het kinderdagverblijf er is, komt ze er twee keer per dag kletsen. ‘Even bij mijn kleuters kijken,’ lacht ze dan. Maar het mooiste voorbeeld is voor Hilderink misschien wel haar eigen dochter Elisabeth. “Dertig is ze nu. Al heeft ze een beperking, ze was voor mij niet de aanleiding om de coöperatie op te richten. Wél blijkt zij een goede toetssteen te zijn. Ze woont in Nije Heem en werkt bij de dagbesteding. Ze zit goed in haar vel. En bovenal: ze heeft haar eigen leven. Vorig jaar riep ze: ‘Ik ga thuis het kerstdiner doen.’ Voor Arnold en mij was dat wennen, maar het is een goed teken. Ze kan hier zelfstandig zijn.” Terwijl we door de Hoofdstraat lopen, merkt Hilderink op dat ook mensen van buiten de regio zich aangetrokken voelen tot Kloosterburen en hun werkwijze. Kok Niels woonde in de stad Groningen, maar is onlangs met zijn gezin hiernaartoe verhuisd. En als mijn oog valt op een karakteristiek huis dat te koop staat, zegt ze: “Helaas voor jou: het is net verkocht aan een 28-jarige architect.” ■

Niels (boven), Anita (midden) en Anne (onder) zijn alle drie actief betrokken bij het project

MEER WETEN?
Risico's en valkuilen zijn er ook. Kijk op Zin.nl/vergetendorpen. Daar kunt u ook een filmpje bekijken van Kloosterburen vanuit de lucht. Speciaal voor Zin ging de fotograaf van deze reportage met een drone op pad.